

OVO NISU ISTINE

MIHAEL VRBANC
 Filozofski fakultet,
 Sveučilište u Zagrebu
mihaelvrban@gmail.com

„... rijetkost je pronaći čest prizor. Zato sam se skućio u riječima: u njima se ponavljamo, uvijek iznova, umorni od njihove svježine, a jedino tako možemo znati kako i koliko jesmo.”

– Ovdje neimenovani, a vrli pjesnik¹

Mnogo me manje strah misliti doli pisati. Naposljetku, misli ostaju za mene u svojoj suštini, bez obzira na njihovu valjanost i voljnost. Pisanjem, one se rješavaju veriga moje prevrtljive neodlučnosti i razastrte su gole u nemilosne i grube ruke tuđih shvaćanja u kojima moji „istisci” postaju mljackavi kao glina i predstavljaju me tek kao nedovršenu masu što ih tuđi prsti modeliraju prema svojoj volji.

Takva predstava mene ne mora biti Istina, a vjerojatno nije ni iskrena. Iskrenost se, ako mislimo da ju biramo, ionako mijenja – ona nije stalna jer ovisi o sebeshvaćanju. Sposobnost istinske iskrenosti korelat je dosezima samospoznaje. Kako onda mogu znati da to što pišem jest iskreno pisano i sliči li uopće istini?

Moja me strast nekada obuzme, pa emocije prevladaju razum. Na platnu jezika ne stremim slici istine, nego iskrenosti u slikanju.

Oni koji su laki na riječima (u pisanju), njima, uglavnom, opisuju plitke misli – stoga, što takve misli imaju mnogo riječi kojima se dadu opisati. Oni pak koji se muče u pisanju, nastoje izvući misli iz dubine umovanja – takve se ne dadu opisati lako, stoga, što riječi u tim dubinama nemaju svrhu, oblik ni značenje. Ako se kane prenijeti u jezik ljudski, pisani ili izgovorni (dakle, u riječi): misli iz dubine ili one što poniru o nekoj stvari dublje u njenu srž, moraju biti tako prelomljene i promijenjene da se teško može preko riječi ponovno rekonstruirati prvobitna misao. Tako bi jedan, uzimajući kako je misao jednaka opisanoj joj riječi, dobio toliko štur i skrivenu sliku za sebe, kao da si pokušava predočiti kilometre majstorski kovane ograde, rastopljenu i sabijenu u gromadi zlatnog grumena – toliko su malo riječi dostatne za izričaj Istine.

¹ Teška srca i pognuta pogleda, u intimi javne anonimnosti, uskraćujem proglas Vašeg imena; time zahvaljujem na mnogočemu dobrome što uzeh iz umjetnosti Vaše, a ograđujem umjetnika Vašeg svega lošega što može prsnuti iz kamena bačenih na ovaj tekst.

Mnogi vrsni filozofijom traže istinu u „duševnom bavljenju” onim što im je, kažu, vlastito i blisko. No pravo je po duši samo jedno filozofsko bavljenje, a to je istinom samom, jer jedino tragajući za istinom imaju šansu doći do iskrenosti svojeg vlastitog „bavljenja duše”, što god im to potom bilo zadano...

Shodno tomu, o umjetnosti i individualnosti ovako. Individualnost jest iskrenost prema sebi jer jedino iskrenošću u sebespoznavanju možemo doći do istine svoga bića ponaosob. Kroz umjetnost, mi preživljavamo. Mi smo oni što ne znaju „bakčati” se ovim svijetom. Mi jesmo, ako smo joj u milosti, tek sluge umjetnosti. No ne sluge kao robovi jer umjetnik ne može robovati doli svojim mukama. Neka bude za one patetične ovo hladno i sramno buđenje.

Umjetnosti se ne može robovati iz jednostavnog razloga što ona ne treba i ne može imati roba. Nijedan čovjek nije dostojan da umjetnosti bude rob jer to bi značilo da joj je blizu, bliže nego što je ijedan čovjek u mogućnosti biti. Također, to bi značilo da umjetnost preko nas, svoga roba, može olakšati sebi neke stvari ili od nas zahtijevati da joj ugodimo, možda čak i pratimo u njezinim bivanjima. Što je nemoguće. Koliko je rob udaljen od gospodara i njegova bića, toliko je on i dalje njemu bliže nego što smo mi ljudi blizu umjetnosti.

U najboljem slučaju, mi smo tek sluge jer se držimo kao njeni svećenici, a nijedan svećenik nije bliže svom bogu, no što je rob svome gospodaru. Umjetnost je ono što u svojoj cjelovitosti tek dozvoljava, onako ravnodušno, da se kroz nju i zahvaljujući njoj spasimo, odnosno preživljavamo na ovom svijetu. Umjetnik je jedva zaljubljen u umjetnost, kao u neku nedostižnu, gotovo nestvarnu djevu, muzu, ideju nečega što ga drži na životu – u najbolju ruku.

Individualnost i autonomnost umjetnika nisu doli njegovi problemi, doli njegove tišine, koje kroz umjetnost dobivaju oblik. Umjetnik je posebniji koliko je posebnije ono što ga muči, tišti i s čime se duševno i misaono bori, baveći se svojim bićem. Baviti se svojim bićem jest baviti se svojim problemima, ne bismo li mimo toga došli do vlastitoga bitka, odnosno biti svoga bića, i preko njega dotakli jedan bitak. U svojoj posebitosti, to je moguće, ako jest, jedino iskrenošću jer „sebe-iskrenost” jedini je put istine sebe.

Filozofi danas, od straha samotnog hoda mišljenja, podvrgavaju svoju (barem javnu) misaonu izvedbu, nekoj njima najbližoj ili, još gore, najsimpatičnijoj disciplini, školi ili nekoj drugoj većoj misaonoj strukturi, kako bi pod njenim krilom svoju misao, sada obojenu i malko odrezanu na rubovima radi uklopljenosti (ili čak zgužvanosti radi gužve jednakih) iznjedrili kao glas pojačanja i vjere upravo u tu entitetsku cjelinu. Smiješno. Čak sebe nazivaju „imenom” i uvjeravaju se kako je milostiva providnost to što spektar ideja njihovog zanimanja (kao slučajno) upada savršeno u prostor jurisdikcije njihove interesne odbranice. Zar filozofiji trebaju te podjele ili je ta struktura, čisto radi opravdanja svijetu, sada toliko ukrućena da i sami filozofi više ne znaju plivati morem, nego

samo trakama postavljenim u bazenu, kao da u istoj vodi, u traci drugoga broja, ne bi uz mogli održati se na površini? Filozofija jest. I jedna je filozofija, baš kao i istina, no istina je da postoji više filozofija.

U stalni zaborav bacaju, kao da ne znaju: razlika jest u transkripciji, ono što jedna filozofija zahvaća dubinskim promišljanjem i artikulira kroz vid zamršenog, mokrog jezičnog uživljavanja u misaonosti, druga filozofija u svojoj transkriptivnoj razlici zahvaća kroz analiziranje, kategoriziranje u analitičko suho, znanstveno shvaćanje. Filozofija je jedna i uvijek je bila. Predmet je isti – „pitanja čovjekova”, ona vječno ponovljena, možda različito postavljena, s istim sadržajnim problemima, tek je metoda shvaćanja različita. Tako istovremeno, prividno odvojene, bivaju barem dvije filozofije.

Ne smeta mi što smatraju i odbacuju određenu ideju kao lošu, makar i to rade tako uvredljivo i obijesno da nije u redu, nego što ju odbacuju bez njenog razumijevanja. Stoga, nije to što ju ne misle, nego ne znaju ni zašto ju ne misle; i to neznanje jest ono koje „plače”; i ono koje se „ljuti”; i na temelju slabih natruha; i stranih i mutnih dogmatskih obrisa; i praznih i kičastih predrasuda ocrtavaju nešto što mrze tim imenom; i u tu nevinu, da, putenu mržnju, upucavaju strahove svoje spram različitog; i spram onog u čemu različitost odiše nerazumijevanjem; i time oni mrze iz svoga nedostatka, dok svoje nerazumijevanje shvaćaju kao kušnju.

Postoje ispravni uvidi, čak i iskreni, koji su, ljubeći istinitost, čini mi se, bacili svjetlo svoje iskrenosti na jedan moment istine.

No što nam to vrijedi kada je moment tek prolazan, spram bivanja onog vječnog onkraj trajanja?

Onaj tko želi biti blizak istini mora joj biti okrenut leđima, stalno bježeći od nje, u suprotnom smjeru, ne bi li u obrtaju što prije došao ponovno pred istinu i, u mogućem spajanju prolaznosti momenata onog istinitog, uspio razabrati titrajuću siluetu istine u njenoj trenutnoj refleksiji vječnoga.

Jer uzeti istinu kao jedan moment istinitosti, znači hvastati se slučajnom iskrenošću. Uz istinu, kao vrbe uz vodu, uvijek se nalaze laž i neistina te kratki momenti iskrenosti kao istine koja blijedi, koja se pretvara ponovno u laž i neistinu. Tako moramo bježati od Istine, u vječnom trku iskrenosti, ne bi li nam se, možda, božjom providnošću ili milošću istine (nije li to jedno te isto?) ona pokazala kao vječna i velika u onim malim, prolaznim treptajima, koje nam je spajati što češće, brže, ne bi li uspjeli nazrijeti sliku Istine, kao što trepćući naziremo sliku ulice, kroz perforiranu reklamu, van oblijepljenog busa.

Za ovaj ples stila rekli smo, neka muzika ne bude preglasna, nemojte gledati pokrete. Moć, vrijednost nije izreći nešto što nikad nije bilo znano, nego nešto što se osjećalo, ali nije bilo u mogućnosti artikulirano samo za sebe. Sramota je uzimati zadovoljno, prisvajati kao gotovo, cijelo. Istinito. Ne uživljavaj se u tekst prije no što se osvijesti naslov, cilj je ukazati na djelić cjeline.

„Ne smeta mi što smatraju i odbacuju određenu ideju kao lošu, makar i to rade tako uvredljivo i obijesno da nije u redu, nego što ju odbacuju bez njenog razumijevanja.”

MIHAEL VRBANC